

Ayşe Nur DEMİRTAŞ

SELÇUK ÜNİVERSİTE, SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ, SİYASET BİLİMİ ve KAMU YÖNETİMİ,
aysenurdemirtas95@hotmail.com

TÜRKİYE’DE BELEDİYE ŞİRKETLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Ayşe Nur DEMİRTAŞ

ÖZET

Yerel yönetim birimleri içerisinde siyasi ve toplumsal işleyiş açısından önemli kuruluş olan belediyeler, yerel ihtiyaçlara yanıt vermek amacıyla önemli görev ve sorumlulukları bulunmaktadır. Ancak küreselleşme ve kentleşme gibi olguların etkisiyle yaşanan konjonktürel gelişimler, belediyelerin hizmet sunma alışkanlıklarında değişimi zorunlu hale getirmiştir. Bu sebeplerle belediyeler hizmetlerini şirketler eliyle yürütmektedirler. Araştırmada, belediyelerdeki şirketleşmenin son durumunu görmek amacıyla, büyükşehir belediyeleri tarafından yayınlanmış olan faaliyet raporlarında ve web sitelerinde yer alan belediye şirketleri ile ilgili verilerden yararlanılmıştır. Elde edilen verilerden Türkiye’de mevcut durumda belediye şirket sayısına ulaşılmış ve tablolatırılmıştır. Belediyelerdeki bu şirketleşme her geçen yıl artış eğiliminde olduğu dolayısıyla Türkiye’deki belediye şirketlerinin artış hızı nüfus artış hızıyla paralel doğrultuda olduğu gözlemlenmiştir. Türkiye’de büyükşehir belediye yapılarının yönetsel ve işlevsel açıdan değişmesi ve kentsel alanların genişlemesi ile belediye şirketlerinin hem sayı hem büyüklük hem de hizmet sundukları kitle itibariyle halkın günlük yaşamını etkileyecek noktada hizmet ölçeğine ulaştığını göstermektedir. Ancak sayılarıyla birlikte sorun alanları da genişlemeye devam eden belediye şirketlerinin, başlangıçtaki hedeflerinin yerel kamu hizmetlerini daha etkin ve daha verimli yürütmek olduğu ancak zaman içerisinde bu durumun belediyelerin görev alanı dışında çıktığı ve özel şirketler gibi faaliyetlerini gerçekleştirdikleri neticesine varılmış, dolayısıyla belediyelerde şirketleşme eğiliminin artacağı varsayımıyla, mevcut sorunların doğru analiz edilmesi geleceğe yönelik sorunların tespiti açısından önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Belediye, Belediye Şirketleri, Büyükşehir Belediyeleri, Denetim, Sorunlar.

AN EVALUATION ON MUNICIPAL COMPANIES IN TURKEY

ABSTRACT

Municipalities, which are important institutions in terms of political and social functioning within local government units, have important duties and responsibilities in order to respond to local needs. However, cyclical developments with the effect of phenomena such as globalization and urbanization have made it necessary to change the service delivery habits of municipalities. For these reasons, municipalities carry out their services through companies. In the research, in order to see the latest state of the incorporation in municipalities, the data on the municipal companies in the annual reports published by the metropolitan municipalities and on the websites were used. From the data obtained, the number of municipal companies in the current situation in Turkey has been reached and tabulated. It has been observed that this incorporation in municipalities tends to increase each year, so the rate of increase of municipal companies in Turkey is in parallel with the rate of population growth. It shows that with the administrative and functional changes in the metropolitan municipality structures in Turkey and the expansion of urban areas, municipal companies have reached a service scale that will affect the daily life of the people in terms of both the number and size and the mass they serve. However, it has been concluded that the municipal companies, whose problem areas continue to expand with their numbers, were to carry out local public services more effectively and more efficiently, but in time, it was concluded that this situation was outside the jurisdiction of the municipalities and they carried out their activities like private companies, therefore, assuming that the tendency of incorporation in municipalities would increase, Correct analysis of current problems is important in terms of identifying future problems.

Keywords: Municipality, Municipal Companies, Metropolitan Municipalities, Control, Problems.

1.Giriş

Günümüzde küreselleşme, kentsel nüfus artışları, teknolojik gelişmeler, toplumsal, iktisadi ve kültürel değişimler kentsel hizmetlerin sunulmasında yeni araç ve yöntemler ihtiyacını doğurmuştur. Kamu yönetiminde hem yönetim felsefesi hem de örgütlenme modelinde ortaya çıkan değişim belediyelere de yansımakta ve belediyeler de mahalli müşterek ihtiyaçları karşılamak konusunda yeni hizmet sunma modelleri uygulamaktadır. Uygulanan bu modeller arasında en çok tercih edilen yöntem “*Kamu İktisadi Teşebbüslerinin*” kurulmasıdır. Bu anlamda kamu yönetiminde gördüğümüz genel şirketleşme eğilimi belediyelerde de karşımıza çıkmaktadır.

Belediye şirketleri, mahalli idare birlikleri arasında, mühim görev ve sorumlulukları bulunan belediyelerin mahalli kaynakların aktif ve verimli bir şekilde kullanılarak, yerel ve bölgesel ilerlemeye katkı sağlayarak görev ve hizmetlerini daha verimli sunma usulü olarak öne çıkmaktadır (Berk, 2003: 52) . Bu bağlamda belediyeler yerel halkın ihtiyaçlarını karşılamak, belediye bütçesine katkı sağlamak, merkezi yönetimin denetiminden uzaklaşmak, serbest hareket edebilmek ve yeni kaynaklar oluşturmak gibi hedeflerle şirket kurma yoluna gitmişlerdir.

Genel olarak Belediye İktisadi Teşekkülleri (BİT) olarak anılmakta olan belediye şirketleri, özel hukuk tüzel kişiliğine sahip, sermayenin yarısından fazlası belediyelere ait olan ve Türk Ticaret Kanunu (T.T.K) hükümlerine tabii kuruluşlardır. Kent hizmetlerinin yerine getirilmesi amacıyla kurulan şirketler ticari faaliyetlerinin yanında çevre, ulaşım ve kültür gibi birçok alanda faaliyet göstermekte olup, belediyelerin görev ve sorumlulukları dışında da şirketleşme eğilimi olduğunu görmekteyiz.

Belediye şirketleri kuruluş, görev ve işleyişlerinde farklılıklar bulunmakla birlikte yasal mevzuatın uygun hale gelmesi ile belediye şirketlerinin sayısının farklı alanlara dağılacak şekilde arttığı ve artış eğiliminde olduğu gözlemlenmektedir. Bu anlamda şirketlerin faaliyetleri bireylerin günlük hayatlarını olumlu ya da olumsuz etkilemektedir. Türkiye’de büyükşehir belediye yapılarının yönetsel ve işlevsel açıdan değişmesi ve kentsel alanların genişlemesi ile belediye şirketlerinin hem sayı itibariyle hem büyüklük hem de hizmet sundukları kitle itibariyle halkın günlük yaşamını etkileyecek noktada hizmet ölçeğine ulaştığını görüyoruz. Bu noktada belediyelerde şirketleşmenin giderek artacağı göz önüne alındığında, mevcut verilerinin doğru analiz edilmesi geleceğe yönelik sorunların tespiti açısından önem arz etmektedir.

Bu noktalardan hareketle Türkiye’deki yerel hizmetlerin sunulmasında önemli bir yere sahip olan belediyelerin bölgesel gereksinimleri karşılamak üzere hizmet sunma alışkanlıklarında yaşanan değişimin sonucu olan belediye şirketleri konusunda genel bir değerlendirme ve inceleme yapmak hedeflenmiştir. Bu çerçevede yapılan çalışmada günümüzde, sayıları hızla artmakta ve faaliyet alanları her geçen gün genişlemekte olan belediye şirketlerinin genel özellikleri, eleştiri noktalarından olan hukuki dayanakları, kuruluş nedenleri, faaliyet alanları, denetimleri ve sorun alanları çalışılmıştır.

2. Belediye Şirketleri

Belediyelerin en temel görevi yerel halkın ihtiyaçlarını gidermek ve sorunlarını çözmek için, katılımcı, etkin, etkili, uyum ve düzen içerisinde hizmetlerini sunmaktır. Yerel yönetim birimleri olarak belediyelerin yeri ve önemi, bölgesel yönetimin güçlü duruma gelmesini,

bölgesel kalkınmanın etkin bir şekilde sağlanmasına ve kentlerde yaşayan nüfus oranının artmasına paralel olarak artmıştır. Yaşanan bu değişim ve gelişimler nedeniyle de belediyeler hizmetlerini değişen yerel ihtiyaçlara, taleplere ve tercihlere göre geliştirirler (Gül vd., 2014: 129). Yaşanan bu değişim ve gelişimler sebebiyle idareler hem personelini yenileştirmek hem de vatandaşların değişen beklentileriyle uyumlu şekilde modern ve gelişmiş hizmetler yaratmak mecburiyetinde bırakmıştır. Bu beklentileri başarılı bir şekilde karşılayabilmek için vatandaşın yönetimin merkezine koyan yöntemler tercih edilmeye başlanmıştır. Yani kamu yönetiminin işleyişin de vatandaşlara sağlanan hizmetlerde vatandaşın yoğun ve önemli olduğu yönetim anlayışı ağırlık kazanmaya başlamıştır (Karataş, 2007; aktaran Göküş, 2011: 55). Bununla birlikte kamu hizmetinde yaşanan diğer değişiklik ise bazı konularda yönetimin vatandaşları, müşteri gibi görmeye başlamasıdır. Bu sayede vatandaşların müşteri gibi görülmesi bir bakıma kamu yönetiminden nitelikli, etkin ve verimli hizmetlerin beklenmesine yol açarken; diğer yandan kamusal hizmetlerin sunumunda beklenileni yapma konusunda kendisine önemli görev ve sorumluluklar yüklenmektedir (Eren, 2003; aktaran Göküş, 2011: 55-58).

Kamu yönetimi alanında yaşanan bu değişimler, belediyelerin hizmet sunma modelleri hususunda da yaşanmış ve ekonomi ve toplumsal serbestlik anlayışının etkisiyle belediyelerde faaliyet gösteren birçok alan özelleştirilmiş ya da belediyeler farklı ekonomik girişimlere yönelmeye başlamışlardır (Sayan ve Kışlalı, 2008: 59). Belediyelerin ekonomik girişimleri arasında en çok tercih edilen uygulama ise şirketleşme olmuştur. Şirketleşme uygulamasının tercih edilmesinin sebeplerine bakıldığında, mevcut personel yönetimi içinde nitelikli eleman istihdamında karşılaşılan sıkıntılar, vesayet denetiminden uzaklaşma isteği ve özel işletmelerin giden kamu ödeneklerinin bir bölümünü şirketler yoluyla yeniden belediyeye ulaşması isteği sayılabilir (Yeter, 1993: 85).

Yapı, görev ve fonksiyon mekanizmalarındaki ayrımlar dikkatte alındığında belediyelerin iktisadi teşebbüslerini dört başlık altında ele almak mümkündür (Yeter, 1993: 80):

- Belediye bütçesi içerisinde ya da haricinde bulunan işletmeler,
- Tanzim satış fonları ve mütedavil sermayeli kurumlar,
- Birliklerle beraber diğer başka işletme usulleri,
- Belediyelerin kendi kurmuş oldukları veya sermayesine katıldıkları şirketler.

Belediye şirketlerine ilişkin ilk yasal düzenleme olan 1930 tarihli mülga 1580 sayılı Belediye Kanunu'nun 19.maddesinde, belediyelerin faaliyetlerini şirketler aracılığıyla gerçekleştirmeleri ve işletilmesi, kiraya verilmesi ya da imtiyaz devri gibi işlemleri İçişleri Bakanlığının hükmüne bağlanmasının hükmü geçmektedir. Aynı kanunun 19.maddesinin 4.fıkrasının 1.bendinde, belediyelere doğrudan doğruya gerçekleştirilmek ve çalıştırılmak koşuluyla su, havagazı, elektrik, tramvay donanımları kurmak ve işletmek, göl, nehir, körfez ve Marmara iskeleleri arasında işleyen vapurların nakliyatını üstlenme ve yerine getirme hak ve yetkisini tanımıştır (1580 S.K.md.19). Aynı maddesinin 5.fıkrasında belediyelere tanınan diğer hak ve yetki ise, belediye sınırları içerisinde belirli bölgeler arasında yolcu taşıma vasıtası olarak otobüs, omnibüs, otokar, tünel trolley işletmek ve mezbahalarda kesilen etleri Belediye Meclisince belirlenen ve Dahiliye Vekaletince (İçişleri Bakanlığı) onaylanacak ücret karşılığında satış yerlerine nakletme olmuştur (1580 S.K.md.5). Görüldüğü üzere, açıklanan hükümler çerçevesinde 1580 sayılı Belediye Kanunu belediyelerin şirketleşmesine veya şirketlere iştirak edebileceği imkanı sunmaktadır.

2005 tarihli 1580 sayılı Belediye Kanunu'nun yerini alan 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 70.maddesi "Belediye kendisine verilen görev ve hizmet alanlarında, ilgili mevzuatta belirtilen usullere göre şirket kurabilir" (5393 S.K.md.70). 5216 sayılı Büyükşehir

Belediye Kanunu'nun 26.maddesinde: "Büyükşehir belediyesi kendisine verilen görev ve hizmet alanlarında, ilgili mevzuatta belirtilen usullere göre sermaye şirketleri kurabilir" (5216 S.K.md.26). Görüldüğü üzere her iki kanunda belediyelerin kendi görev ve hizmet alanlarında şirket kurabileceklerine imkan tanımıştır.

Belediyeler, bahsi geçen yasal dayanaklar çerçevesinde özellikle 1980'li yıllarda başlayarak çeşitli alanlarda seri bir şekilde şirketleşmeye devam etmişlerdir. Belediyelerin bu uygulamayı tercih etmesinin çok sayıda nedenleri (esneklik, kar elde etmek vb.) olmakla birlikte yerel halkın sosyo-ekonomik faydasını en üst düzeye çıkarmak, belediye hizmetlerinin daha etkin ve ucuz yollarla halka ulaştırılması gibi amaçlarla faaliyet göstermektedirler

Belediye şirketleri ifade edilirken literatürde işletme, şirket ve BİT (Belediye İktisadi Teşekkülleri) gibi çeşitli kavramlar kullanılmaktadır. İşletme kavramı, bütçe içerisinde oluşturulan tabi bir kuruluşu anlatırken, şirket anlamı ise; bütçe haricindeki serbest bir kuruluşu anlatmaktadır. Belediye İktisadi Teşekkülleri kavramı ise genellikle şirket kavramı şeklinde anlaşılabilir da yerine göre işletme kavramını da içine alacak bir biçimde kullanılmakta ancak ilgili mevzuatlarda bahsedilmemektedir (Demirbaş vd., 2017: 151). Çalışmada Büyükşehir belediyeleri tarafından kurulan şirketleri ifade etmek için belediye şirketleri tanımını kullanılmıştır.

Belediye şirketleri; kuruluş şekillerine göre, belediyelerce kurulan, piyasa şartlarında mal ve hizmet üreterek satışını veya kiralama işlemleri yapan, sermayesinin tamamı ya da bir kısmının kendisine ait olduğu, denetiminin büyük oran da belediyelerce yapıldığı, cari giderlerinin belediye gelirlerinden elde etmeyen ve prensip olarak toplumsal fayda sağlamayı amaçlayan firmalardır (Akalin, 1994: 17).

Belediye şirketleri kamusal bir faaliyet gerçekleştirdiklerinden diğer ticari faaliyet gösteren şirketlerden farklı bir yapıya sahiptir. Belediyeler tarafından kurulan ve yine yönetimi belediyeye ait olan kuruluşlar, idari ve mali otonomi gibi donanımları bulunan, özel hukuk tüzel kişileri şeklinde tanımlamak mümkündür.

2.1. Belediye şirketlerinin genel özellikleri

1980'li yıllarda dünya ekonomisine egemen olan liberal politikaların etkisiyle, ekonomik ve toplumsal yönlerden vatandaşların tüm ihtiyaçlarıyla ilgilenen devlet anlayışına karşı, ekonomide ve toplumsal konularda serbestliği savunanlar, belediye hizmet ve ürünlerinin toplum faydası düşüncesi karşılansının verimsizliği sebep olduğu, fiyatları ve maliyetleri yükselttiği gerekçeleriyle belediyelerin sunduğu faaliyetlerinin mümkünse özelleştirilmesini mümkün değilse belediye tarafından özel sektör mantığıyla yürütülmesini istemişlerdir. Böylelikle bu dönemde, ekonomi ve toplumsal serbestlik anlayışının etkisiyle belediyelerde faaliyet gösteren birçok alan özel kesime devredilmiş, devredilemeyen faaliyet alanları ise belediyeler tarafından kurulan belediye şirketleriyle yürütülmüştür. 1980'li yıllarda yaygınlık kazanan bu yöntemler özellikle 1990'lı yıllar sonrasında hız kazanmıştır (Sayan ve Kışlalı, 2008: 59).

Belediyelerin, hizmet sunma şekillerinde meydana gelen değişimlerin sonucu olan Belediye İktisadi Teşekküllerinin genel özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz (Tortop, 1998: 91):

- Belediyelerce kurulur ya da belediyelerce ortak olunur.

- Sermayesinin büyük oranı belediyeye bağlı olmalıdır.
- Yönetimleri belediyeye ait olmalıdır.
- Belediyelerin sorumluluk kapsamına giren konularda faaliyetlerini yürütürler.
- Piyasa şartlarına uygun olarak pazarlanabilen mal ve hizmet üretirler.
- Belediye bütçesinden bağımsız bir bütçeleri olan özel hukuk tüzel kişileridir.
- Türk Ticaret Kanunu hükümlerine tabidirler.
- İlke olarak yerel halkın sosyal maksimizasyonunu amaçlarlar (Sönmez vd., 2019: 20).

Bu işletmelerin temel özelliği ekonomik olmakla birlikte, bölgesel kalkınmanın sağlanması amacıyla özel hukuk esaslarına göre örgütlenmiş kuruluşlardır (Berk, 2003: 55).

Ayrıca belediye işletme ve şirketleri pratikte farklı mevzuat ve kuruluşların denetimine tabidir. Mevcut 6085 sayılı Sayıştay Kanunu'nda belediye işletme ve şirketlerinin denetimi, kamu kaynağı bakımından Sayıştay tarafından denetime tabi kılınmıştır.

2.2. Belediye şirketlerinin hukuki dayanakları

Belediyelerin yerel hizmetlerin etkili ve verimli bir şekilde yürütülmesi amacıyla teşebbüs kurabilme yetkisinin yasal zemini, ilk önce 1580 sayılı Belediye Kanunu ile oluşturulmuş, bahsi geçen Kanun'un 19. Maddesi belediyelerin yerine getirmekte mecbur olduğu faaliyetlerini ifa ettikten sonra kent halkının mahalli müşterek gereksinimlerini tazmin edecek her türlü teşebbüste bulunabileceklerine olanak tanımıştır. 1984 tarihli 3030 sayılı Büyükşehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında KHK'nin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanunun 8. maddesinde yer alan hüküm ile de büyükşehir ve ilçe belediyelerine de genel ve kültürel muhtelif gereksinimleri tazmin edecek türden teşebbüste bulunma hakkı ve yetkisi verilmiştir. 1580 ve 3030 sayılı Kanunların kaldırılmasından sonra ise belediyelerin bu tür teşebbüslerde bulunmalarına yetki veren hükümler, 5393 sayılı Belediye Kanunu ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ile yeniden düzenlenmiştir (Meşe, 2011: 204).

Söz konusu 5393 ve 5216 Sayılı Kanunlar dışında belediyelerin girişimlerde bulunmasının hukuki dayanakları; 4046 Sayılı Özelleştirme Kanunu, 4646 Sayılı Doğal Gaz Piyasası Kanunu ile 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'dur (Güneş, 2014: 45).

2.2.1. 5393 Sayılı Belediye Kanunu

5393 Sayılı Belediye Kanunu'nun "şirket kurulması" başlıklı 70. maddesinde bulunan hükümden yola çıkarak, belediyelere şirket kurma konusunda açık yetki verildiği ancak kurulacak olan bu şirketlere belediyelerin sorumlu olduğu görev ve hizmet alanları ile sınırlı olma zorunluluğu getirildiği söylenebilir. Buna karşın, mevcut belediye şirketlerinin faaliyet alanları incelendiğinde; belediyelerin görev ve hizmet alanı dışında farklı alanlarda şirketleşme eğilimi olduğu görülmektedir.

Günümüz şartlarında değişen belediyecilik zihniyetinde, yaygın kamu çıkarını korumak koşuluyla çeşitli amaçlarla belediyeler hizmet sağlayabilmekte ve bu hizmetleri halka arz etmektedir. Yani hukuki olarak belediyeler yetki ve görev alanlarına dahilinde şirket kurulabilirler, lakin bu görev alanları belediyelerin hizmet sunma yöntem ve şekilleri doğrultusunda, faaliyet alanlarını genişletebildikleri kadar genişletebilir (Demirkaya, 2010: 431).

5393 Sayılı Kanun'un "Meclisin Görev ve Yetkileri" başlıklı 18.maddesinde; bütçe içi işletme ile 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'na bağlı ortaklıkların kurulmasına ya da bu

ortaklıklardan vazgeçmeye/ayrılmaya, sermaye artırımı ve taşınmaz yatırım ortaklığının sağlanmasına karar verme hükmünü yer alırken aynı maddenin bir başka bendinde ise belediyeye ait şirketlerin özelleştirilmesine dair kararların alınmasında yetkili organın belediye meclisi olduğu belirtilmiştir.

2.2.2. 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu

5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun şirket kurulması başlıklı 26. Maddesinde şu şekilde tanımlanmıştır:

“Büyükşehir belediyesi kendisine verilen görev ve hizmet alanlarında, ilgili mevzuatta belirtilen usullere göre sermaye şirketleri kurabilir. Genel sekreter ile belediye ve bağlı kuruluşlarında yöneticilik sıfatını haiz personel bu şirketlerin yönetim ve denetim kurullarında görev alabilirler. Büyükşehir belediyesi, mülkiyeti veya tasarrufundaki hafriyat sahalarını, toplu ulaşım hizmetlerini, sosyal tesisler, büfe, otopark ve çay bahçelerini işletebilir; ya da bu yerlerin belediye veya bağlı kuruluşlarının %50'sinden fazlasına ortak olduğu şirketler ile bu şirketlerin %50'sinden fazlasına ortak olduğu şirketlere, 8/9/1983 tarihli ve 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu hükümlerine tabi olmaksızın belediye meclisince belirlenecek süre ve bedelle işletilmesini devredebilir” (5216 S.K.md.26).

5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanun'da büyükşehir belediyelerinin, mevzuatta belirtilen usullere uygun olarak sermaye şirketi kurulabilecekleri hükme bağlanmış, ancak bir şirkete katılma veya şirketten ayrılmaya dair herhangi bir düzenleme yapılmadığı ve şirket kurulmasına dair karar almaya yetkili organ ve usul hakkında da açık bir hüküm bulunmadığı görülmektedir (Özçelik, 2010: 115).

Ancak 5216 sayılı Kanunu'nun 28. maddesindeki “Belediye Kanunu ve diğer ilgili Kanunların bu kanuna aykırı olmayan hükümleri, büyükşehir, büyükşehir ilçe ve ilk kademe belediyeleri hakkında da uygulanır” hükmünün 5393 sayılı Belediye Kanunu'na ve diğer ilgili kanunlara yaptığı göndermeye göre; şirket kurma, şirketten ayrılma ya da daha önceden kurulmuş şirketlere ortaklıkla ilgili olarak 5216 Sayılı Kanun'da düzenlenmeyen hususlar için ilgili kanunlarda yer alan hükümlerine göre hareket etme zorunluluğu bulunmaktadır. Ayrıca 5216 sayılı Kanun'un 12. maddesinin son fıkrasında bahsi geçen hükme göre, şirket kurma, şirketten ayrılma ve şirketlerin özelleştirilmesi ile ilgili karar alma sorumluluğu belediye meclisine ilişkin olacaktır. Yine aynı Kanun'un 23.maddesinde ise büyükşehir belediyelerinin hisse sahibi olduğu şirketlerden alınan temettüleri belediye hasılatları arasında; 24.maddesinde ise büyükşehir belediyelerinin hisse sahibi olduğu şirketlerin sermayelerine katılım oranlarını büyükşehir belediyelerinin masrafları içerisinde sayılmıştır (Özçelik, 2010: 115-116).

2.2.3. 4046 Sayılı Özelleştirme Uygulamaları Hakkında Kanun

4046 sayılı Özelleştirme Uygulamaları Hakkında Kanun'un amacı ve kapsamı 1.maddesinde şu şekilde ifade edilmiştir: “Belediye ve il özel idarelerine ait ticari amaçlı kuruluşlar ile pay oranlarına bakılmaksızın her türlü iştiraklerindeki paylarının...ekonomide verimlilik artışı, kamu giderlerinde azalma sağlamak.... Hazineye ait taşınmazları değerlendirmek suretiyle kamuya gelir elde etmek gerekçelerinden birisi ile özelleştirilmelerine ilişkin esasları düzenlemektir” (4046 S.K.md.1).

4046 sayılı Özelleştirme Kanunu da belediye şirketleri konusuna dair farklı hükümler bulundurmaktadır. Örneğin, Kanun'un 26.maddesinde, belediyelerin ve diğer yerel yönetim

kuruluşlarının, kurdukları birlikler aracılığı ile ticari amaçtaki etkinlikleri için şirket kurmaları ya da kurulacak/kurulmuş şirketlerin sermayelerine iştirak etmeleri Cumhurbaşkanının onayına bağlı tutarak, 4046 sayılı Kanun belediyelere ekonomik teşebbüslerde bulunma hak ve yetkisi tanımıştır.

4046 sayılı Kanun yürürlüğe girinceye kadar belediye şirketlerinin kurulması için doğrudan belediye meclisinin kararı koşulu aranırken; bu kanun yürürlüğe girmesiyle, Cumhurbaşkanının izni mecbur kılınmıştır. Bu bağlamda 4046 sayılı Kanun ile şirket kurulması güçleştirdiği söylenebilir. Ancak 4046 sayılı Kanun, yeni şirket kurulması veya şirketlerin sermayelerine iştirak etmeleri konusunda Cumhurbaşkanının izni aranırken, halihazırdaki şirketlerin sermaye artırımına gitmeleri konusunda ilgili herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Belediyeler de uygulamada bu boşluktan faydalanarak, yeni şirket kurmaktan daha çok halihazırdaki şirketlere sermaye artırımını usulüyle kazanç sağlayarak şirketleri büyültmeye çalıştıkları görülmektedir (Meşe, 2011: 52).

2.2.4. 4646 Sayılı Doğal Gaz Piyasası Kanunu

4646 sayılı Doğal Gaz Piyasası Kanunu 4. Maddesinde geçen hüküm doğrultusunda; Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu'ndan (EPDK) dağıtım lisansına sahip şehir içi dağıtım şirketi, yetkisinin bulunduğu şehirde mevcut belediye ya da belediye şirketini sermaye koyma koşulu bulunmaksızın, yüzde on oranında dağıtım şirketine ortaklığa çağırmak mecburiyetindedir. Sermaye oranı, karşılığı ödenmek koşuluyla en fazla %10 nispetinde artırılabilir. Fakat artış, Hazineye borcu olmayan ve ek kredi isteğinde bulunmayan ya da Hazineye olan kredi borçlarını kapattıktan sonra, Hazine garantili kredi isteğinde bulunmayan belediyeler için olanaklı hale gelebilir, ilgili belediyenin böyle bir isteği varsa önceden alacağı Hazine görüşünün dosyaya eklenmesi gerekmektedir. Bu şekilde şehir içi doğalgaz şirketinde belediyenin payı en fazla yüzde yirmi olabilecektir (Özçelik, 2010: 117). Bahsi geçen hükmün devamında da Türk Ticaret Kanunu'na göre kurumun belediyeye şirketlerin yönetim ve denetim heyetlerinde temsil yetkisi verecek plan ve hazırlıkların yapılmasını, şehir içi dağıtım şirketlerinden isteyebileceği belirtilmiştir (Bektaş, 2016: 54)

2.2.5. 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu

13.01.2011 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe girmiş olan 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun tüzel kişiler başlıklı 16. maddesinin 1. fıkrasında şu hükümlere yer verilmiştir:

“Ticaret şirketleriyle, amacına varmak için ticari bir işletme işleten vakıflar, dernekler ve kendi kuruluş kanunları gereğince özel hukuk hükümlerine göre yönetilmek veya ticari şekilde işletilmek üzere Devlet, il özel idaresi, belediye ve köy ile diğer kamu tüzel kişileri tarafından kurulan kurum ve kuruluşlar da tacir sayılırlar” (6102 S.K.md.16).

Bu hükümle belediye şirketleri tacir kabul edilmiş olup aynı maddenin 2. fıkrasında ise:

“Devlet, il özel idaresi, belediye ve köy ile diğer kamu tüzel kişileri ile kamu yararına çalışan dernekler ve gelirinin yarısından fazlasını kamu görevi niteliğindeki işlere harcayan vakıflar, bir ticari işletmeyi ister doğrudan doğruya ister kamu hukuku hükümlerine göre yönetilen ve işletilen bir tüzel kişi eliyle işletsinler, kendileri tacir sayılmazlar” (6102 S.K.md.16).

Dolayısıyla bu iki hüküm birlikte incelendiğinde belediye şirketleri, özel ticari şirketler gibi tacir sayılmış ancak kendileri tacir olarak sayılmamaktadır.

Yine aynı Kanun'un kamu tüzel kişilerinin yönetim kurulunda temsili başlıklı 334. maddesinin 1. fıkrası şu hükmü taşımaktadır: "Devlet, il özel idaresi, belediye ve köy ile diğer kamu tüzel kişilerinden birine, esas sözleşmede öngörülecek bir hükümlerle, pay sahibi olmaları da işletme konusu kamu hizmeti olan anonim şirketlerin yönetim kurullarında temsilci bulundurmaları hakkı verilebilir" (6102 S.K.m.d.334).

Türk Ticaret Kanunu'nda sözü geçen maddelerden hareketle, belediyelerin şirket kurmaları ile kurulu şirketlere iştirak etmeleri açısından kısıtlayıcı bir karar bulunmamaktadır. Belediyelerin amme hizmeti sağladığı kabul edilmiş anonim şirketlerin idare ve denetim kurullarında temsiline dayalı kararlara yer vermek şartıyla, belediyelerin de şirket kurabileceklerine, kurulmuş olan şirketlere ortak olabilmelerine dolaylı usul ve yöntemlerle mümkün olduğu söylenebilir.

3. Belediye Şirketlerinin Kuruluş Nedenleri

Belediyeler, yerel halkın ortak gereksinimlerini karşılamak üzere kamu hizmeti sunan, kamu tüzel kişiliğine sahip yerel yönetim birimleridir. Yerel halkın ortak gereksinimlerini karşılamak üzere çalışan, bölgenin refahı ve kalkınmasına katkı sağlamak ve bunları sürekli, güvenilir ve ekonomik biçimde yaparak sonunda belediye sınırları dahilinde yaşayan yerel halkın beğenisini kazanmak, bu idarelerin temel amacıdır. Belediyelerin, bu amaçlarını gerçekleştirmeleri için öncelikle nitelikli kazanç kaynağına ve idare önceliğini elinde bulundurmaları gerekmektedir. Küreselleşme ve kentleşme gibi olguların etkisiyle yaşanan gelişimler, belediyelerin hizmet sunma alışkanlıklarında değişimi zorunlu hale getirmiştir. Bu nedenle, belediyeler, gerçekleştirmekte yükümlü oldukları birtakım kamu hizmetlerinin daha verimli gerçekleştirmek hedefiyle kamu hukukunun ve merkezi yönetimin sert hükümlerinden uzaklaşmak için, bazı işletmelerini şirketler biçiminde özel hukuk kuralları göre işlemlerini yürütmektedir (Baş, 2001: 61)

Belediye şirketlerinin kuruluş nedenleri şu şekilde sıralanabilir :

- Merkezi vesayet denetiminden ve katı kurallardan kurtulmak, gelirden merkeze bağlı olmamak, bu yöntemle gelir kaynakları elde edilmesi ve şirket olmaları sebebiyle özel bankalardan kredi kullanarak piyasa ekonomisinin gerekli kıldığı durumlarda uygun tekniklerden yararlanmak,
- Bölgesel sermayeyi ve bölgesel olanakları kullanarak yeni istihdam alanları sağlamak,
- Bürokratik usullerden bağımsız hareket edebilmek, etkili ve verimli şekilde hizmet sağlamak,
- Yeni istihdam alanları yaratmak,
- Hizmette etkinlik ve verimliliği arttırmak,
- Merkezi idarenin idari vesayet denetiminden uzaklaşmak,
- Yerel halkın katılımıyla yerel sermayeyi harekete geçirmek

Belediyelerin, şirketlere yönelmesindeki sebepler sadece bu kadar değildir. Hizmette etkinlik ve verimlilik amacıyla faaliyetlerini yürütmekte olsalar da kamu hukukunun kuralları, kamu bürokrasinin yavaş ve zor işleyişinden ve kalifiye personel çalıştırmayı kısıtlayıcı personel yönetiminden kaçınmak, siyasi sebeplerle istihdam oluşturmak, siyasal tanıtım yapmak ve ihale yöntemiyle özel işletmelerin faydalandığı parasal araçlardan faydalanmak vb. pek çok sebeplerle belediyelerde şirketleşme eğilimi artmıştır. Bu bağlamda 2020 yılı itibarıyla, otuz büyükşehir belediyesi şirket sayıları Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1: 2020 Yılı İtibariyle Büyükşehir Belediye Şirket Sayısı

Büyükşehir Belediyesi	Sayı	Büyükşehir Belediyesi	Sayı
Adana	5	Kayseri	15
Ankara	15	Kocaeli	8
Antalya	8	Konya	9
Aydın	5	Malatya	4
Balıkesir	12	Manisa	3
Bursa	11	Mardin	1
Denizli	8	Mersin	5
Diyarbakır	4	Muğla	9
Erzurum	10	Ordu	7
Eskişehir	12	Sakarya	4
Gaziantep	7	Samsun	6
Hatay	2	Şanlıurfa	5
İstanbul	28	Tekirdağ	6
İzmir	17	Trabzon	8
Kahramanmaraş	2	Van	3
TOPLAM		241	

Kaynak: Büyükşehir Belediye web siteleri ve faaliyet raporlarından derlenmiştir.

Türkiye'deki belediye şirket sayıları karşılaştırıldığında 2000 yılında 104 belediye şirketi varken, 2020 yılına gelindiğinde bu rakam 241'e yükseldiği görülmektedir. Dolayısıyla, belediye şirketlerinin sayı ve yapı bakımından sürekli değişim içerisinde olduğunu söylemek mümkün görünmektedir. Tablo 1'e bakıldığında en fazla şirket sayısının İBB'ye ait olduğu görülmektedir. İstanbul Büyükşehir Belediyesinin sahibi olduğu ve iştirak ettiği bütün şirketler anonim şirket şeklinde kurulmuşlardır. İBB, ilgili mevzuatta kendisine verilen görev ve hizmet alanlarında, faaliyetlerini şirketler eliyle yürütmektedir. Şirketleşme uygulamasını tercih etmesinin çeşitli nedenleri bulunmakla birlikte, yıllar itibariyle şirket sayısı Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 1: Yıllar İtibariyle İBB Şirket Sayısı

YIL	ŞİRKET SAYISI
2010	-
2011	24
2012	25
2013	25
2014	26
2015	26
2016	26
2017	28
2018	28
2019	28

Kaynak : İBB Faaliyet Raporlarından Derlenmiştir

Belediyelerde şirketleşme eğiliminin nedenlerine bakıldığında; kamu kuruluşlarının uymak zorunda oldukları bürokratik yöntem ve düzenlerinden uzaklaşarak, özel işletmelerin faydalandığı imkanları kullanmak, piyasa şartlarının gerekli kıldığı yöntemleri uygulamak, kamu personel yönetiminden saparak esnek istihdam ve esnek ücret politikası gibi uygulamalara başvurmak ve merkezi yönetimin vesayet denetiminden uzaklaşmak şeklinde sıralanabilir (Devlet Planlama Teşkilatı, 2001: 88)

4. Belediye Şirketlerinin Faaliyet Alanları

Belediyeler ilgili mevzuatların verdiği yetkilere dayanarak çeşitli alanlarda işletmeler kurarak ve/veya işletmelere ortak olarak çeşitli alanlarda faaliyetleri yürütmektedirler. Bunlar Yerel Yönetimler Özel İhtisas Komisyonu Raporu (2001) tarafından başlıca dört başlık şeklinde sıralanmıştır:

“Yerel Kamu Tekeli Hizmetleri: elektrik, su, kanalizasyon, doğal gaz, terminal, ulaşım vb.

Piyasa Düzenleme Amaçlılar: ekmek, kömür vb. tanzim satış, pazar yerleri, toplu ulaşım vb.

Sosyal ve Kültürel Amaçlılar: hastaneler, sağlık ocakları, kreşler, spor tesisleri, sanat galerileri, aşevleri, düğün salonu işletmeleri, tiyatrolar, yöresel iş kollarının desteklenmesi (halı, dokuma, gıda gibi) vb.

Gelir Sağlama Amaçlılar: kaplıcalar, turistik işletmeler, gıda sanayi, rant tesisleri, otel, maden suyu işletmesi, akaryakıt istasyonları, otoparklar, vb.” (s.86).

Ayrıca belediyelerin hizmetlerine basit yollarla kaynak yaratmak düşüncesi ve isteğiyle kurdukları beton, zift, çakıl ve asfalt faaliyetlerini gerçekleştiren işletmeler kurması ya da ortak olması da faaliyet alanları sıralamasına dahil edilebilir (Demirbaş vd., 2017: 152).

Kuşkusuz bunlardan bazıları kar amacı gütmeyen, halkın temel ihtiyaçlarının temini için çalışan sosyal nitelikli işletmelerdir. Buna karşılık bazıları ise vergi dışı kaynaklarla belediye bütçesine katkı sağlamak gibi hedeflerle kar amaçlı kurulmuşlardır (Akalin, 1994: 16).

5. Belediye Şirketlerinin Denetimi

Denetim, planlanan amaçların gerçekleşip gerçekleşmediğinin belirlenmesi, gerçekleşmemiş olma durumunda bunun sebeplerinin araştırılması ve yorumlanması ve bunlar için uygulanan yöntemlerin bütünü şeklinde ifade edilebilir (Yazıcı, 1978; aktaran Tortop vd., 2012: 111). Denetimin uygulanabilmesi için ilk olarak, uygun bulunmuş planların ve onay verilmiş kararların ya da belirtilen şekillerde ortaya koyulmuş ölçütlerin mevcut olması gerekmektedir (Tortop vd., 1993; aktaran Tortop vd., 2012: 111). İkinci olarak ise, uygun bulunmuş planlara, verilmiş kararların yeterli, yerinde ve etkili bir faaliyetin mevcut olmasıdır (Tortop vd., 1993; aktaran Tortop vd., 2012: 111). Mahalli idare kuruluşlarının, kendileri dışında merkezi yönetim tarafından, hukukun öngördüğü konular ve sınırlar dahilinde denetimine “vesayet denetimi” adı verilmektedir. Vesayet denetimi, idarenin bütünlüğü ilkesinin tabii bir sonucudur ve yönetimin eksiksiz ve tam olarak uyum içerisinde dengeli bir şekilde çalışmasını sağlamanın esas aracıdır. Vesayet denetimi, merkezi yönetim kuruluşları veya makamları aracılığıyla yerine getirilir. Vesayet denetimi, anayasal bir kurumdur ve bölgesel faaliyetlerin idarenin bütünlüğü ilkesine göre yerine getirilmesi, kamu faaliyetlerinde iş birliğinin sağlanması, toplum faydasının gözetimi ve bölgesel gereksinimlerin karşılanması gibi amaçlar doğrultusunda yapılmaktadır. Vesayet denetimini yapacak makamlar ve vesayet denetiminin sınırları kanunlarla düzenlenir. Diğer bir ifadeyle vesayet denetimi kanuna dayanan ve yine kanun ile belirlenen bir denetim türüdür (Eryılmaz, 2013: 388).

Belediye şirketleri de başka kurumlarda olduğu gibi pek çok denetime tabii kılınmaktadır. Gerek ticari şirket olmaları sebebiyle gerek belediyeler tarafından yerel

ihtiyaçları karşılamak üzere kurulmaları gerekse hukuki düzenlemelerde bu şirketleri öteki ticari şirketlerden faklı kılan düzenlemeler bulunması sebebiyle, şirketlerin denetimleri konusunda çeşitli özellikler göstermektedir. Bu şirketler, ticari şirket olmaları nedeniyle, ticari şirketlerin bağlı olduğu denetime bağlı olmakla birlikte hukuki düzenlemelerle kamu kurumlarında yürütülen denetim şekillerine de bağlı olmaktadır. Yanı sıra, gerçekleştirdikleri işlem ve faaliyetler sebebiyle sorumlulukları oluştuğunda hukuki yollardan denetime tabii tutulmaktadır (Yaprak, 2019: 164).

Belediye şirketlerine yöneltilen eleştirilerden büyük bir çoğunluğu denetim konusuna dairedir. Nitekim, belediye şirketlerinin denetlenmesine dair mevcut yasalar bir bütün halinde olmayıp karmaşık bir yapıda olması söz konusudur. Dolayısıyla belediye şirketleri üzerinde etkili ve aktif bir denetimin olduğunu söyleyebilmek oldukça güçtür.

Denetim, harcamaların hukuka uyumlu, verimli, etkili ve idareli olarak sağlanması hususunda idareye bir anlamda destek sağlayan bağmsız ve süreklilik gösteren bir işlemdir. Milli düzeyde denetim faaliyetlerini yürütmekle yükümlü kurumların yapısında bulunan birimler aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Dış denetim yasama organını temsilen Sayıştay tarafından yapılmaktadır. Sayıştay, mali, birim ve fonksiyonların nitelikleri bakımından özerkliği bulunan yüksek denetimi merkezi yönetim yerine yapmaktadır. Sayıştay'ın denetim yapma yetkisinin bulunduğu her konu, aynı zamanda merkezi yönetimin gücünün olduğu alanları göstermektedir (Kendirli vd., 2014: 28).

5.1. İdari ve finansal denetim

Ülkemizde belediye şirketleri idari ve mali olarak, hukuki alanları sınırlandırılmış bir kamu denetimine bağlı değillerdir. Bu sebeple kamu adına elde edilen gelir ve giderlerin etkili bir biçimde denetlenmemesi sonucunu neden olmaktadır. Belediyelerin kurmuş oldukları veya iştirak ettiği şirketlerin özel hukuk kurallarına tabii oldukları için, belediyeler üzerinde vesayet denetiminin yapılma yetki ve izni bulunan merkezi yönetimin, belediye şirketlerinin üstünde bu denetimi yerine getirememektedir. Bu bağlamda, DPT tarafından hazırlanmış olan Yerel Yönetimler zel İhtisas Komisyonu Raporu'na göre; belediye şirketlerinin kamu denetimine dahil edilmediği ve bu şirketlerin mahalli birliklerin tabii oldukları mevcut hükümlere tabii olmalarının gerekli olduğu vurgulanmıştır. Belediye şirketlerinin özel hukuk hükümlerinden hareketle kurulmuş olmaları demek kamu tarafından hiç denetlenmiyor demek değildir. Nitekim sınırları ve boyutları açık olarak belirtilmemiş olsa bile dolaylı yollarla gerçekleştirilen denetim şekilleri vardır; ancak parça parça bit yapıda ve karmaşık bir sistem mevcuttur. Denetime dair aşağıdaki gibi pek çok kurum olmasına rağmen, şirketleri denetleyen etkili ve yeterli bir denetim mekanizmasının bulunduğunu söylemek mümkün değildir (Demirkaya, 2010: 432).

5.2. Sayıştay denetimi

6085 sayılı Sayıştay Kanunu'nun 38. maddesinin 5. Fıkrasında şu hükümlere yer verilmiştir:

“Kamu iktisadi teşebbüsleri hariç olmak üzere kamu idarelerinin sermayesinin doğrudan doğruya veya dolaylı olarak yarısından fazlasına sahip oldukları kuruluş ve ortaklıklarının denetimi, bu idarelerin denetimi ile birlikte gerçekleştirilir ve denetim sonucunda hazırlanan raporlar Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur ve bilgi ve gereği için ilgili kamu idarelerine gönderilir” (6085 S.K.md.38).

Bu hükme göre Sayıştay tarafından bir belediye denetlenirken, bu belediye ile bu belediyenin doğrudan ya da dolaylı bir şekilde sermayesinin %50'sinden fazlasının sahibi olduğu şirketlerini de denetleyebilecektir (Yavuz, 2011:148).

6085 sayılı Sayıştay Kanunu'nun 36. Maddesine göre Sayıştay denetimi düzenlilik ve performans denetiminden oluşmaktadır. Kanununun 2. Maddesine göre ise düzenlilik denetimi, mali denetim ile uygunluk denetimi olmak üzere iki şekilde ifade edilmiştir. Dolayısıyla belediye şirketlerinin Sayıştay tarafından denetimi mali denetim, uygunluk denetimi ve performans denetimi olarak gerçekleştirilmektedir.

5.2.1. Mali denetim

“Mali Denetim: Kamu idarelerinin hesap ve işlemleri ile ilgili mali faaliyet, mali yönetim ve kontrol sistemlerinin değerlendirme sonuçları esas alınarak, mali rapor ve tabloların güvenilirliği ve doğruluğuna ilişkin denetimi” (6085 S.K.md.2). Mali denetim, denetim tanımının alt başlığı olup ifa edildiği sırada ve ifa edildikten sonra gelir ve giderler hakkında bütçe işlemlerinin yasal sınırlar içerisinde ve hedeflerle dengeli bir şekilde uygulanıp uygulanmadığı, yasalarla dengeli bir biçimde eylemlerin gerçekleştirilip gerçekleştirilmediği, kaynak kullanımında minimum gider ile maksimum gelire ulaşmayı temin edecek tekniklerden faydalanıp faydalanılmadığı yani harcamalarda etkinlik ve verimlilik gibi esaslara dikkat edilip edilmediği, harcama ve masraflara ait belgelerin bir denetime olanak tanıyacak şekilde sistemli tutulup tutulmadığı, değerlendirme raporların oluşturulup oluşturulmadığı konularına ilişkin inceleme ile birlikte değerlendirilme yapılan denetim şeklidir (Sali, 1995: 3).

5.2.2. Uygunluk denetimi

Uygunluk Denetimi: Kamu kurumlarının hasılat, masrafları ve varlıkları hususunda eylemlerinin mevzuata ve diğer hukuki düzenlemelere arasındaki uygunluğunun araştırılması şeklinde yapılan denetim şeklidir (6085 S.K.md.2). Kamu denetiminin klasik işleyişi, düzenlilik ya da mevzuata uygunluk denetiminden meydana gelen onay veya doğrulama olup; gelirlerin toplanmasına ve giderlerin yapılmasına gerekçe oluşturan mali bilgilerin hesap doğruluğunu dönemsel ve ayrıntılı kontrollerle mali sorumluluğun gerçekleşmesine destek olmaktadır. Uygunluk denetiminin doğruluk, kanunilik ve düzenlilik olmak üzere üç temel unsuru bulunmaktadır (Kubalı, 1998; aktaran Okutan, 2012: 55).

5.2.3. Performans denetimi

Performans denetimi; Kamu kurumlarının hesap verme sorumluluğu çerçevesinde kurumlar tarafından kararlaştırılan amaç ve belirtkenlere bağlı olarak eylemlerinin sonrası neticelerin ölçme ya da değerlendirilmesidir (6085 S.K.md.2). Performans denetiminin tutumluluk, verimlilik ve etkililik olmak üzere üç temel ilkesi bulunmaktadır. Buna göre (European Court of Auditors, 2009; aktaran Okutan, 2012: 65);

- Tutumluluk ilkesi, denetlenen birimler tarafından eylemlerini gerçekleştirmek için istifade edilen kaynakların uygun dönemde, uygun oranda, nitelikte ve en uygun maliyetle kullanıma uygun olmasını gerekli kılar.
- Verimlilik ilkesi, kullanılan kaynaklar ile ulaşılan gelirler arasında en yüksek derecede uyumun kurulmasını ifade eder.
- Etkililik ilkesi, belirlenmiş özel amaçlara ve hedeflenen getiriye ulaşılmasını hedefler.

5.2.3. Belediyeler tarafından yapılan denetim

Belediyeler tarafından belediye şirketlerinin denetlemesi 5393 Sayılı Belediye Kanunu hükümleri doğrultusunda gerçekleştirilmektedir. 5393 Sayılı Belediye Kanunu'nun 55.maddesinde denetim şu şekilde ifade edilmiştir:

“Belediyelerde iç ve dış denetim yapılır. Denetim, iş ve işlemlerin hukuka uygunluk, malî ve performans denetimini kapsar. İç ve dış denetim 5018 sayılı Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanunu hükümlerine göre yapılır. Ayrıca, belediyenin malî işlemler dışında kalan diğer idarî işlemleri, hukuka uygunluk ve idarenin bütünlüğü açısından İçişleri Bakanlığı tarafından da denetlenir. Belediyelere bağlı kuruluş ve işletmeler de yukarıdaki esaslara göre denetlenir. Denetime ilişkin sonuçlar kamuoyuna açıklanır ve meclisin bilgisine sunulur” (5393 S.K.md.55).

Yine aynı kanunun faaliyet raporu başlıklı 56.maddesinde yer alan hükme göre :

“Belediye başkanı, 5018 sayılı Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanununun 41 inci maddesinin dördüncü fıkrasında belirtilen biçimde; stratejik plân ve performans programına göre yürütülen faaliyetleri, belirlenmiş performans ölçütlerine göre hedef ve gerçekleşme durumu ile meydana gelen sapmaların nedenlerini ve belediye borçlarının durumunu açıklayan faaliyet raporunu hazırlar. Faaliyet raporunda, bağlı kuruluş ve işletmeler ile belediye ortaklıklarına ilişkin söz konusu bilgi ve değerlendirmelere de yer verilir” (5393 S.K.md.56).

5393 Sayılı Kanun'un 18.maddesinde meclisin görev ve yetkileri ile ilgili olarak; bütçe içi işletme ile 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'na bağlı iştiraklerin oluşturulmasına ya da bu iştiraklerden ayrılmaya, sermaye artırımı ve taşınmaz mal yatırım iştiraklerinin oluşturulmasına belirlemek ifadesi yer almaktadır.

Sonuç olarak özel hukuk kararları doğrultusunda kurulmuş olan belediye şirketleri, eylemlerini gerçekleştirirken belediyenin kontrolü ve denetiminde faaliyetlerini yerine getirmektedirler. 5393 Sayılı Kanun ile hüküm altına alınan kararlar doğrultusunda belediyenin ilgili birimleri tarafından şirketin eylemlerini belediyeler eliyle denetlenmektedir. Bu özelliği ile belediye şirketleri diğer ticari faaliyet gösteren şirketlerden farklılık göstermektedir (Yaprak, 2019:173).

6. Belediye Şirketlerinin Sorun Alanları

6.1. Hukuki altyapı sorunu

KİT'lerin sahip olduğu çerçeve yasa belediye şirketleri için de geçerli sayılmaktadır. Bu genel çerçeve ile belediye şirketlerinin kurulmaya başladıkları dönemde temel hukuki dayanağın ilk önce mülga 1580 sayılı Belediye Kanunu ile mülga 3030 sayılı Büyükşehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında KHK olduğunu görmekteyiz. İlgili yasalar, belediye şirketleri için önemli bir zemin ve kuvvet oluşturmaktadır. Bununla birlikte, birer özel hukuk tüzel kişisi olan belediye şirketleri, 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu kapsamında kurulan kuruluş olarak da görmekteyiz. Bu bağlamda eylem ve işlemlerini hem bir kamu işletmesi gibi hem de tacir niteliği bulunan özel işletmeler gibi gerçekleştirirler. Zira TTK'nın 16. maddesinin 1.fıkrasında; Hükümet, il özel idaresi, belediye ve köy ile diğer kamu tüzel kişileri eliyle kurulan kurum ve kuruluşların amaç ve isteklerini gerçekleştirmek için ticaretle ilgili işletmeler işleten kuruluşlar tacir sayılmıştır (6102 S.K.md.16). Dolayısıyla bu hükümlerle birlikte belediye

şirketleri tacir kabul edilmiştir. Tüm bu birbirinden farklı yasal mevzuatlar, belediye şirketlerinin kuruluşları ve işleyişlerini düzenleyen mevzuatın eksik olduğu gibi karışık olduğunu da ifade etmektedir (Özdemir, 2011: 480).

6.2. Şeffaflık sorunu

Şeffaflık ilkesi tanım olarak; hükümetin iktisadi, siyasi ve toplumsal konularda vermiş oldukları hükümlerin, özel sektör alanında eylemde bulunan kuruluşların mali durumlarının uygun zamanda, anlaşılabilir, yeterli ve güvenilir bilgilere vatandaşlar tarafından erişilebilmesidir (Kuzey, 2003; aktaran Göküş, 2011: 70).

Şeffaflık ilkesinin yerine getirilebilmesi için kullanılan yöntemlerin başında, kamu hizmetlerini ilgilendiren konularda verilen kararların, verilen hükümlerin ve bunlara dair her türlü evrak ve kaynak oluşturacak veriler ile faaliyet raporları ve denetim raporlarının şeffaf bir şekilde paylaşılabilir hale getirilmesi gelmektedir. Bu ilkenin uygulanması ile kamu hizmeti hususunda verilen kararların tanımlanması ve bu kararların uygulanmasının her basamağı kamuoyu önünde gerçekleşmiş olacağı için, kamuoyu bilgilendirilmiş olur aynı zamanda kusurları, eksiklikleri ve yolsuzlukları göreceği için derhal müdahalede bulunma imkanı sağlamış olacaktır (Göküş, 2011: 71).

6.3. Denetim sorun

Belediye şirketlerinin denetimi, parçalı ve dağınık olarak yapılandırılmıştır. Şirketlerin denetiminde, birçok kamu kurumu yetkili olmasına karşın etkin bir denetim gerçekleştirilememektedir (Güneş, 2014: 109).

Ülkemizde belediye şirketleri üzerinde yönetsel ve mali olarak, hukuki sınırları geniş bir şekilde belirlenmiş olan bir kamu denetimi yoktur. Dolayısıyla bu durum kamu yerine gelir ve giderlerin etkili bir biçimde denetlenmemesi sorununa sebep olmaktadır. Belediyelerin kurmuş olduğu veya ortağı olduğu şirketler özel hukuk kararlarına göre faaliyetlerini gerçekleştirdikleri için, belediyeler üzerindeki vesayet denetimini gerçekleştirme yetkisi bulunan merkezi yönetim, belediye şirketlerinde bu denetimi uygulayamamaktadır. Belediye şirketlerinin, kuruluş esasları özel hukuk hükümlerine dayanıyor olsa da bu şirketlerin kamu tarafından hiç denetlenmedikleri demek değildir. Bu bağlamda, yasal sınırları ve boyutları tam olarak zikredilmese de dolaylı yollardan denetim çeşitleri bulunmaktadır; fakat parça parça ve karışık bir sistem mevcuttur. Belediye şirketlerinin denetimleri ile ilgili birçok kurum olmasına karşın, bu şirketlerin üzerinde etkili bir denetim mekanizmasının olduğunu söylemek oldukça güçtür (Demirkaya, 2010: 432).

6.3. Belediyelerin görev ve hizmet alanı dışında faaliyet göstermesi sorunu

2002 tarihli 4734 sayılı Kamu İhale Kanununun 62. Maddesinin birinci fıkra (e) bendinden hareketle, yerel yönetim birimi olan belediyeler ile bağlı kuruluşları ve bunların üyesi olduğu yerel yönetim kuruluşları ya da ayrı ayrı sermayesinin %50'sinden fazlasına sahip olan belediyelere ait şirketler; mahalli idare ve şirket bütçelerinden, personel çalıştırılmasına dair hizmet alımında bulunamaz ve buna imkan tanıyan diğer mevzuattaki hükümlerin uygulanamayacağını görmekteyiz (4734 S.K. md.62).

375 sayılı KHK'nin Ek 20. Maddesinin ilk fıkrasında, belediyeler ile bağlı kuruluşlarının personel çalıştırılmasına dair hizmetlerini direkt hizmet alımı yoluyla veya ayrı ayrı sermayesinin %50'sinden fazlası bu idarelere ait ve mevcut durumda bu doğrultuda hizmet

alımı gerçekleştirdiği var olan şirketlerinden birine, belirtilen nitelik ve özelliklerde şirket ya da şirketleri yoksa özellikle bu amaç doğrultusunda kurulacak şirkete gördürülebileceği hüküm altına alınmıştır.

Şirketler, ihtiyaçları doğrultusunda, TTK hükümlerinde bahsi geçen usul ve esaslara uymak şartıyla ana sözleşmelerinin bütün maddelerini değiştirebilirler. Buradan hareketle, prensip olarak şirketlerin amaç ve konu başlıklı ana sözleşme maddesinde de değişiklikte bulunabilirler. Fakat personel şirketlerinde değişiklikte bulunmanın önünde 696 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ve 375 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamedeki Ek 20 maddesindeki hüküm engel teşkil etmektedir. 696 sayılı KHK'dan hareketle 2018 yılı içerisinde belediyeler tarafından kurulan personel şirketlerinin faaliyet alanları sadece işçi pozisyonunda personel istihdam etmek ve personel çalıştırmaya bağlı hizmetleri görmektir. Bahsi geçen şirketlerin, bunlar haricindeki alanlarda faaliyetlerde bulunabilmesi mevcut durumda mümkün görünmemektedir. Sonuç olarak, bahsi geçen maddeden hareketle personel çalıştırmaya dayalı hizmetlerin, şirketi bulunmayan yerel yönetimler tarafından özellikle bu hedeflerle kuracakları bir şirket eliyle gördürebileceği hüküm altına alınmıştır. Bu bağlamda, belediye şirketleri sadece bahsi geçen amaçlar için kurulabilir ve faaliyette bulunabilirler.

Bahsi geçen konular ışığında, şirketlerin faaliyet alanlarını genişletmek mümkün olmamasına rağmen bazı şirketlerin faaliyet alanlarını genişlettiğini görmekteyiz. Örneğin; 1986 yılında kurulmuş olan Ankara Büyükşehir Belediye şirketi olan Belko Ltd. Şti, kurulduğu yıldan itibaren temel görevi olan kömür teminini gerçekleştirmek, dağıtmak ve satış işlemlerini gerçekleştirmek iken 2013 yılı itibariyle BelkoAir adıyla taşıma hizmetine başladığını görmekteyiz. Aynı şekilde, Ankara Büyükşehir Belediyesi iştiraklerinden olan Belplas Ankara Termoplastik ve Bakım Onarım Hizmetleri A.Ş. Belediyeler, Karayolları vb. gibi kuruluşların yol çizgi boya ihtiyaçlarını karşılamak hedefiyle 1989 yılında kurulmuş olan şirket, 2019 yılı itibariyle faaliyet alanlarını genişleterek sıvı gübre, sıvı sabun, anti bakteriyel temizlik sıvıları ve buz çözücü solüsyon gibi çeşitli ürünlerin üretimine gerçekleştirdiğini görmekteyiz.

Günümüz belediye şirketlerinin, temizlikten park bahçe ve peyzaj gibi alanlardan, bilgi işlem, akaryakıt, turizm, mühendislik, danışmanlık, inşaat, unlu mamullerin üretimi ve satışı gibi ve yine ulaşım, altyapı, yedek parça, doğalgaz, otopark, kültür, sanat ve spor etkinliklerinden, pazarlama, dış satım, dış alım, tesis kurma ve işletme gibi çok farklı alanlarda faaliyet gösterdikleri görülmektedir. Diğer bir ifadeyle, neredeyse tüm ticari faaliyet alanlarında belediye şirketlerini görmek mümkündür. Dolayısıyla mahalli ve müşterek ihtiyaçları gidermek amacıyla kurulan belediyelerin, sahibi ya da ortağı oldukları şirketlerin kurulmaya başladıkları günden itibaren bu amaçları gerçekleştirip gerçekleştirmedikleri veya kurulma nedenleriyle faaliyetlerinin uyumlu olup olmadığı gibi konular devamlı tartışma konusu olmuştur. Bu tartışmalarda çeşitli görüşlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bunlardan özellikle olumsuz olanlar, belediye şirketlerinin adına içinden çıkılması zor bir durum haline gelmektedir. Zira belediye şirketlerinin, amacından saptığı, ne kadar mahalli-müşterek niteliğe sahip hizmet sunduğu şeklindeki görüşlerin objektif verilerden istinaden çoğunlukla üzerinde konuşulan bir konu haline gelmesi, belediye şirketlerinin varoluşunun bile tartışılmasına sebep olmuştur (Meşe, 2011: 205; Özdemir, 2011: 478).

6.4. İstihdam sorunu

Şirketlerde istihdam konusunda yanlış politikaların izlenilmesinden dolayı bazı sorunlar yaşanmaktadır. 5216 sayılı Kanun'un 26.maddesinde şu hükme yer verilmiştir: "Büyükşehir belediyelerinde genel sekreter ile belediye ve bağlı kuruluşlarında yöneticilik sıfatını haiz

personel, bu şirketlerin yönetim ve denetim kurullarında görev alabilmektedirler” (5216 S.K.md.26). Bahsi geçen hüküm neticesinde, belediye ve bağlı kuruluşlarında yönetici konumunda bulunan kişilerin aynı zamanda belediye şirketlerinin yetkili organlarında da görev aldıkları görülmektedir. Bir anlamda şirketler, ek gelir ve kazanç merkezi şeklini almıştır diyebiliriz. Ayrıca şirketlerin yetkili kurullarında çalışanlar dışında da şirket çatısı altında çalışan diğer personelin de yasal hükümleri sınırlamalarına uygun hareket edilmeden belediye başkanı ve diğer yöneticiler tarafından belirlenen ölçütlere göre istihdam edildiği görülmektedir. Bu uygulanan istihdam politikası aracılığıyla belediye yöneticilerinin siyasi, idari ve mali menfaatler elde ettiğini söyleyebiliriz (Okutan, 2011; aktaran Güneş, 2014: 116).

Sonuç ve Değerlendirme

Belediyelerin ödev ve sorumlulukları 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 14.maddesinde sıralanmıştır. Belediyeler; hızlı nüfus artışı, kentsel alanların genişlemesi, yerel kalkınmasının güçlendirilmesi gibi sebeplerle Kanun'da sıralanan amaçları gerçekleştirebilmek ve yerel halkın ihtiyaçlarını karşılayabilmek için çeşitli yöntemlere başvurumaktadırlar. Bu yöntemler arasında ise en başta belediye şirketleri göze çarpmaktadır. Kamu hizmetlerinin yeni bir görülme usulü olan belediye şirketleri, faaliyette buldukları alanlarda bölgesel kalkınmayı gerçekleştirme hedefiyle hizmetlerini yürütmektedirler. Bu şirketler belediye hizmetleri gerçekleştirmekte yükümlü olduklarından diğer ticari şirketlerden farklılıklar göstermelerine rağmen özel şirket mantığıyla ve piyasa şartlarına göre faaliyetlerini gerçekleştirmektedirler. Türkiye'deki belediye şirketlerinin artış hızı nüfus artış hızıyla paralel doğrultuda olduğu gözlemlenmiştir. Nitekim Türkiye'deki belediye şirket sayıları karşılaştırıldığında 2000 yılında 104 belediye şirketi varken, 2020 yılına gelindiğinde bu rakam 241'e yükseldiği görülmektedir. Görüldüğü üzere, sayıları ve yapıları itibarıyla zaman içerisinde değişiklik yaşayan şirketlerin hem kuruluş amaçları hem faaliyet konuları bakımından eleştirilerde odak noktası haline gelmiştir. Nitekim, belediye şirketlerinin faaliyet gösterdikleri alanlar incelendiğinde neredeyse tüm ticari faaliyetleri gerçekleştirmekte olup asıl amaçlarından saptıkları görülmektedir.

Türkiye'de belediye şirketlerinin sorun alanlarının başında denetim konusu gelmektedir. Belediye şirketleri esas olarak iç ve dış denetime tabii kuruluşlar olmakla birlikte, 6085 sayılı Sayıştay Kanunu 4.maddesi gereğince kamu kaynağı açısından dış denetimleri Sayıştay tarafından yapılmaktadır. Ancak, ülkemizde faaliyet alanları ve sayıları artmakta olan belediye şirketlerinin önemli bir denetim ve şeffaflık sorun alanı olduğu gözlemlenmiştir. Belediye şirketlerinin yasal sınırları parçalı ve dağınık bir yapıda olması sebebiyle yeterli bir kamu denetimine tabi değildirler. Dolayısıyla belediye şirketlerinde mevcut denetim yetersizliği sonucunda, yanlış istihdam politikasının izlenmesi ve sorumlu yöneticilerin bu denetim yetersizliğinden menfaat sağlamaları gibi ihtimallere sebep olabilmektedir.

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 514.maddesinde geçen hükümde, faaliyet raporu düzenlemek ve hazırlamak mecbur kılınmıştır. Bu çerçevede 30 büyükşehir belediye şirketleri değerlendirildiğinde ise internet sitesi aktif olarak çalışan belediyelerin güncel faaliyet raporlarında belediye şirketleri ile ilgili bilgilerin eksik ve yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum belediye şirketlerinin temel şeffaflık, açıklık ve hesap verebilirlik gibi işleyişlerden eksik bulunmaları, bölgesel hizmet yerine getiren bu kurumların, bölgesel kaynakların birtakım çıkarlar için kullanılarak fayda sağlanması, usulsüzlük ve yolsuzlukların saklanması gibi durumlara sebep olmaktadır.

KAYNAKÇA

- 4046 Sayılı Özelleştirme Uygulamaları Hakkında Kanun. (24.11.1994). T.C. Resmi Gazete (Sayı: 22124).
- 4646 Sayılı Doğal Gaz Piyasası Kanunu. (18.4.2001). T.C. Resmi Gazete (Sayı: 24390).
- 4734 Sayılı Kamu İhale Kanunu. (4.1.2002). T.C. Resmi Gazete (Sayı: 24648).
- 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu. (23.7.2004). T.C. Resmi Gazete (Sayı: 2553).
- 5393 Sayılı Belediyesi Kanunu. (03.7.2005). T.C. Resmi Gazete (Sayı: 25874).
- 6085 Sayılı Sayıştay Kanunu. (13.1.2011). T.C. Resmi Gazete (Sayı: 27790).
- 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu. (14.2.2011). T.C. Resmi Gazete (Sayı: 27846).
- 696 Sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname. (24.12.2017). T.C. Resmi Gazete (Sayı: 30280).
- 375 Sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname. (27.6.1989). T.C. Resmi Gazete (Sayı: 30280).
- Akalın, G. (1994). Yerel Yönetimlerin İktisadi Teşebbüslerinin Özelleştirilmesi. Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, 3(6): 16-17
- Ankara Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporları. Erişim adresi: <https://www.ankara.bel.tr/kurumsal/belediye-sirketleri>
- Baş, A. (2001). Belediye İktisadi Teşebbüsleri ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi Örneği. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bektaş, N. (2016). Belediye Hizmetlerinin Sunumunda Belediye Şirketlerinin Yeri ve Değerlendirilmesi (İstanbul Büyükşehir Belediye Şirketlerinin İncelenmesi). Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Berk, A. (2003). Yerel Hizmet Sunumu ve Belediye İktisadi Teşebbüsleri: Sayıştay Dergisi, Sayı 49.
- Demirbaş, T., Çetinkaya, Ö., Güneş, V., ve Bektaş, N., (2017). Yeni Kamu İşletmeciliği Bakış Açısıyla Türkiye’de Belediyelerin Şirketler Yoluyla Hizmet Sunma Modelinin Değerlendirilmesi: Yönetim Bilimleri Dergisi, 15(30), 151-152
- Demirkaya, Y. (2010). Avrupa Birliği’nin Yerel Kamu Şirketleri Stratejisi: Türkiye’de Hukuki Yapı ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi Uygulamaları: Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7(13), 431-432
- DPT (2001). Yerel Yönetimler Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı. (Yayın No. 2538). Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
- Eryılmaz, B. (2013). Kamu Yönetimi Düşünceler Yapılar Fonksiyonlar Politikalar. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Göküş, M. (2011). Kamu Hizmeti Kuram- Politika- Uygulama. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Gül, H., Kiriş, H., Negiz, N., Gökdayı, İ. (2014). Türkiye’de Yerel Yönetim ve Siyaset. Ankara: Detay Yayıncılık

- Güneş, V.(2014). Türkiye’de Belediye Şirketleri ve Bursa Büyükşehir Belediyesi Şirketlerinin Mali Açından Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporları. Erişim adresi: <https://www.ibb.istanbul/SitePage/Index/176>
- Kışlalı, M. ve Sayan. İ. Ö. (2008), Belediyelerde Şirketleşmenin Yararı Var mı? Hurafeler ve Gerçekler: Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, Cilt 17, Sayı 1, ss.59.
- Meşe, M. (2011), Belediye Şirketleri Üzerine Bir Değerlendirme: Dış Denetim Dergisi, ss.204-478
- Okutan, E. (2012). Belediye Şirketlerinde Yolsuzluk Riski Taşıyan Alanlar ve Sayıştay Denetimi. Yüksek Lisans Tezi. Polis Akademisi, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Özçelik, Hasan (2010). Avrupa Birliği’nde ve Türkiye’de Belediye Şirketleri: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şirketleri Üzerine Bir İnceleme. Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özdemir, G. (2011). Belediye İktisadi Teşebbüsleri’nin Kuruluş Amacı, Hukuki Dayanakları ve Güncel Durum: Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi, (22), 478-481.
- Sali, Ali Osman, (1995), Mali Denetimin Anayasal İlkeleri: Sayıştay Dergisi, 16(1- 3), ss.3.
- Sönmez, E., Güçlü, C., İlgezdi, A.(2019). Belediye Şirketleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Tortop, N. (1998), Güçlü Mahalli İdare Anlayışının Gelişmesi: Çağdaş Yerel Yönetimler, Cilt 7,Sayı 1, ss.91.
- Tortop, N., İsbir, E., Aykaç, B., Yayman, H. ve Özer, M. (2012). Yönetim Bilimi. Ankara: Nobel Kitap
- Uluslararası Şeffaflık Derneği. (2019). Belediye Şirketleri İzleme Çalışması. Uluslararası Şeffaflık Derneği web sitesinden erişildi:<http://www.seffalik.org/wp-content/uploads/2019/09/B%C3%BCy%C3%BCk%C5%9Fehir-%C5%9Eirket-%C4%B0zleme-%C3%87al%C4%B1%C5%9Fmas%C4%B1.pdf>
- Yaprak, N.(2019). Belediye İktisadi Teşebbüslerinin Hukuki Niteliği. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Yavuz, M. (2011), Kamu Kaynağı Kullanan Şirketlerin Sayıştay Tarafından Denetimi: Dış Denetim, ss.148
- Yeter, E. (1993), Belediyelerin İktisadi ve Ticari Teşebbüsleri: Türk İdare Dergisi, ss.80-85.